

Egy Lausanne-i termék exportálása a XVIII. századi Angliába:
Arquebusade víz, a Fabre & Bouet kereskedő ház mintaterméke
az 1790-es évekből

Hugues Jahier

Bevezetés

1781-ben, Samuel Ricard az Általános Kereskedelmi Egyezményében visszatér "Lausanne" fejezetére, arra a nézőpontra, melyet közös megegyezéssel alakítottak ki erről a városról, vagyis "... a leghíresebb nemesi népességéről és azokról a tudósokról, akik ott tartózkodását a fejetlen kereskedelem jellemzi...". Ellenben Vaud kanton és egyéb kisebb központjai kereskedelmét illetően kedvezőbb véleményben részesültek, mivel lakosait úgy tartották számon, mint "... virágzó gyárak és manufaktúrák..." helyét.

Az angolok nyaralási és letelepedési helye meghozta legfőbb eredményét mivel létrehozták az angol-vaud gazdasági kapcsolatokat. E kétoldalú kapcsolat színterében Vaud, a mai Normandia maradvány része, a "made in England" kliense lett. A fiatal iparral rendelkező Anglia legkülönbözőbb kiváló minőségű termékei, tehát a legkeresettebbek, szabad utat nyertek az európai piacokra: kohó- és textilipar.

Anglomániai hangulat kötelez!

Kisebb részben, mint Genfben vagy a Neuchatel-i Jura-ban, a vaudi óraipar korlátozottabb mértékben működött. Anglia a század végére - az Yverdonni vonalon keresztül - a Joux völgy legnagyobb beszállítójává vált az óraiparban szükséges alapanyagok és műszerek területén (Louis Rochat & Testvérei - Brassus, Méylan & Samuel Le Coultre - Chenit, Jacob Valloton kereskedő ház - Vallorbe, Sainte-Croix - Daneil Addor, stb. Egy kérdés azonban felmerült: egyoldalú áruimportálásról van-e szó Anglia és Svájc között? Ha figyelembe vesszük, hogy csak a bukolikus faragású ajándék-küldők és néhány neves kiadó működött, akkor valószínűleg igaz lenne ez az állítás, de Lausanne a XVIII. század második felében kiemelkedett két eredeti és különleges termékével, melyek előállítását nagyon szakszerűen végezték... és mely termékeket exportálhattak és rövid időn belül London üzleteiben is kaphatóak lettek:

a./ a széles szín választékú pasztell ceruzák készítése, melyet a század közepén, 1770 körül Stoupan mutatott be, ragyogó színösszetételük és kiváló alapanyaguk miatt tökéletes minőséget mondhattak magukénak.

Az 1790-es évek elején egy bizonyos Mr. Helmod exportálta Lipcse, Berlin, Szentpétervár, Moszkva és London irányában.

1793 őszén, Helmod bejelentette, hogy az elmúlt nyáron már a teljes angol fővárost ellátta a pasztell ceruzáival.

b./ A második termék egy "csoda" nedv volt, amit desztillálással állítottak elő 75 féle aromatikusan gyógy növényből : a neve Arquebusade víz volt. Ezek a termékek tették lehetővé a kereskedelmi kapcsolatok területén az import-export kifejezés használatát Anglia és Vaud között, még akkor is, ha kezdetben egyensúlytalanság jellemezte.

Arquebusade víz: általánosságok

A gyógyvíz, több tucat friss aromatikusan gyógy növény párlatának és alkoholok (szőlő) keveréke. Az Arquebusade víz onnan kapta a nevét, hogy elsősorban a szakállas puska által okozott sérülések kezelésére használták. Ebben az időben ez a "likőr" tonikként volt használatos és mindenféle égésre, fekélyre, sebre, bőrsérülésre használták.

"...Az Arquebusade víz rövid időn belül nagy elismerésre tett szert egész Európában. A külföldiek egyetértettek (abszolút meggyőződéssel) abban, hogy a Svájci Alpok növényei, amit a Arquebusade víz desztillálásához felhasználunk, tökéletesek és olyan tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek máshol felfedezhetetlenek. Ez az oka annak, hogy minden évben sok ezer rekeszt küldök Franciaországba, Hollandiába, Németországba, de legfőképpen Angliába..."

1772-ben így ír Othon-Guillaume Struve, Lausanne-i orvos, az Arquebusade-ról, az „élet vízeről, amely oly híres lett mára Angliában....

Ez a kiváló tulajdonságokkal bíró „csoda víz” nem volt Lausanne örökrésze. Tudjuk, hogy a Léman másik felén, Jean-Charles Joly, genfi vaskereskedő, alkalomszerűen Morges hajójával 24 üveg, viaszosvásznonba csomagolt arquebusade vizet tartalmazó ládát küldött "... Franciaországon keresztül Londonba...". Ami igazán megkülönböztette a Lausanne-i Arquebusade kereskedelmet az abból eredt, hogy ezt az életető vizet nagymennyiségben állította elő.

A Fabre & Bouet kereskedőház és yverdonni vásárlója, az angol-svájci kereskedelem mágna, Mandrot & Tsa 1790 és 1793 között lezajlott

levelezésből megtudhatjuk, hogy két komoly Lausanne-i versenytárs, Mme Guex és Isac-Gabriel Levade, munkatársa, bátyja, majd a híres sebész-nőgyógyász és patikus Louis-Cyprien II. örököse állt szemben egymással.

Levade-nak 1762-ben eltökéltségének köszönhetően a berni hatóságok megadták az engedélyt az Arquebusade víz előállításához szükséges 400 üveg pálinka beszerzésére, akkor, amikor ezt a kérelmet a Lausanne-i Bor Kamara előtte már elutasította.

Fabre & Bouet üzem

Az 1762. május 18-án Mandrot által kiegyenlített első befizetés (531 svájci font) és a Lausanne-i törkölypálinka behozatalára vonatkozó korlátozások után akarja elkezdeni Fabre & Bouet patikusok az Arquebusade víz előállítását, de nem tudják mivel ez év október 8-án benyújtott kérelmük 2 tank törkölypálinkára elutasítást nyert.

Jacques Fabre, aki 1699-ben Lausanne-ban egy kereskedő fiaként látta meg a napvilágot, languedoki menekült volt. Igaz tudjuk, hogy 1769-ben még életben volt, gyára aktivitásáról semmit sem tudunk - mivel vállalata kettős név alatt volt jegyezve 1770-ben. Antoine Bouet és fia - látszólag - inkább ez utóbbi, Jean Bouet a szerzője az 1790-es levelezésnek. Mint minden jó kereskedő abban az időben, a Fabre & Bouet kereskedőház is segítséget kapott az alkalmazott árakra és 1791. április 1.-én - gyárának dicsőítőjévé vált:

"... Vizünk mindig a legkedveltebb lesz, csodálatos hatásaiért és tartósíthatóságáért és azért, mert "megöregedve" nemhogy veszít minőségéből, hanem még jobbá válik, és ezt bizonyítani és garantálni is tudjuk...."

Az előállítás titka ismeretlen számunkra, de megfigyelhetjük az arquebusade víz gyártási és csomagolási lépéseit. Általában a nők mentek a hegyekre és a rétekre, hogy összegyűjtsék a gyógynövényeket, de az évek múlásával csökkentették a gyűjtéseket... és az árak elrugaszkodtak. 1793-ban, a növények ára az 1773-1775-ös évekhez képest megnégyszereződött, ami azt is jelentette, hogy húsz évvel korábban 2-3 sol 10-et ért! Ez az árnövekedést és a nélkülözhetetlen növények hiánya körüli aggodalom 1790-ben arra kényszerítette a Fabre & Bouet kereskedőházat, hogy botanikus kertek építésébe fektessenek be. "...azért létesítünk kerteket, hogy sokkal aromásabb virágokhoz hozzájussunk és azokhoz a növényekhez, melyek nem teremnek az országunkban. A kert sokba került nekünk, de legalább

biztosak vagyunk abban, hogy a recepthez szükséges minden növényhez hozzájutunk és kiváló minőséget biztosíthatunk..."

A párlás kérdését az alkohol előállításának "őrületes drágulásai..." határozták meg. Az 1770-es években, egy üveg berni pálinka 10 sol körül ért, 1780-as évek közepén 10-15-t, viszont 1793-ban az ár "... vinni vagy hagyni..." már 24 sol volt!

Az alapanyagok árainak ily méretű növekedéséhez az előállítási költségek is hozzáadódtak. 1792 november 1-én, Fabre & Bouet Yverdonni vevőjének azt írta, hogy az Angliában eladandó termeléshez, ha lehetséges előleget vennének fel, mivel kétszeres kötelezettség alatt álltak. "... a rossz állapotban lévő és túlságosan öreg kazánok, valamint a laboratórium egyéb eszközeinek felújítása veszélyeket hordozott magában...". Emellett ki kellett elégíteni a pálinkapárolókat is "... ha nincs mit adnunk nekik, máshoz mennek, de mivel jó minőséget biztosítanak számunkra, meg szeretnénk tartani őket...".

Az adagolás és a csomagolás három féleképpen történt:

- poharas (45 cl-es üveg)
- üveges
- ládás.

A "...katasztrófák..." következtében (törések) melyek a Lausanne-Bale útvonalon történnek "... ahol minden bizonytalansággal a ládák a legtöbb rázkódásnak vannak kitéve..." Fabre & Bouet eldöntik, hogy az addiginél vastagabb üvegek gyártásába fognak, még akkor is, ha ez jelentős árnövekedést idéz elő, mivel az előbbi ára után most az üveg ára 2 sol-lal növekedett darabonként. A szalmás csomagolás szintje is megnövekedett. Az 1770-es években, amikor 5 láda bevonására elégséges 20 kilogrammos rozskéve ára 6 és 10 cent között volt, 1790-ben a rossz termésre hivatkozva 70%-os áremelkedés következett be, majd 1793 végére a búzakéve ára 20-24 centet tett ki, amellyel így viszont már csak 3 ládát bélelhettek ki...

A ládákkal kapcsolatos problémák (minden láda 50 üveg szállítását biztosította, 7-8 sorban egymás fölé helyezve) szintén áremelkedést okozott. Az asztalosok a ládák első áremelkedését írásban 1790. július 24-én jelentették be, aminek az egységárát 32-34 centben határozták meg. A második - szintén elkerülhetetlen - áremelkedés ugyanezen év októberében következett be "...nyomorult év...(1793)", ami ismét 2 cent lett "... az asztalosaink túl magas árat szabtak (ládák), igaz, hogy a fa ára is nagyon megemelkedett...". A csomagolás mindig kellemetlen

munkát jelentett, mivel a Fabre & Bouet kereskedőház túlságosan kicsiny lévén, egyszerre két munkásnál több nem végezhetett csomagolást. Jean Bouet lesújtva 1793-ban a következőket írta:

"... A nyereségünk mindössze annyi, hogy meg tudunk élni. Más források után is kell néznünk ahhoz, hogy folytathassuk az Arquebusade előállítását. Csak megélni tudunk belőle, ennyi az egész, ez az üzlet már csak az olyan roncsoknak való, mint amilyen én is vagyok (...); igaz, hogy ez a csoda termék, különleges és nagyon hasznos tulajdonságokkal rendelkezik, ezért gondot és munkát nem kímélve tovább készítjük, és kiváló minőségét megőrizzük..."

Az arquebusade víz egységárának 1793. december 6-án bejelentett emelkedését követően - 20-21 cent között mozgott -, a patikus társa így beszélt:

"... Meg van írva a sors nagykönyvében, hogy Jean Bouet hiába dolgozott becsületesen, gondoskodott és aggódott, úgy fog meghalni, ahogy erre a világra jött..."

A Mandrot & Tsa által rosszul fogadott drágulás "... villámcsapásként..." érte a Fabre & Bouet kereskedőházat. Egy újabb idézet a kor kereskedelmét illetően:

"... Ha a bevétel nem lett volna nagyobb, mint 10 vagy 15 évvel ezelőtt, nem lenne miből most megélni, hacsak nem lehetne a 24 centes üveg feladásból megélni. Tehát a kevés bevételből éppen meg tudunk élni, pedig még a hasznot is megosztjuk..."

Bouet, lelke mélyén rájött arra, hogy azok a nehézségek és kellemetlenségek, amelyben része volt - igen nagy mértékben - ugyanolyan kellemetlen volt vásárlójának is, akinek kis idővel előbb (1793 április 12.-én) üvegenként 2 centet engedett, és akit az yverdonni ház megszerzett előle 4 centes engedménnyel, 40 láda azaz 2000 üveges szállítmányra. Fabre & Bouet a következőket írta ekkor:

"... Semmi nehézségünk nem lett volna a kért üvegenkénti 4 centes engedményt magadni, ami ugyan mélyen a lehetőségeink alatt volt, de alkalmazkodni kell a környezethez, és remélni, hogy egy boldogabb idő megajándékoz majd bennünket..."

Ugyanezen gondolatokat követve, a csomagolás drágulása 1792-1793 környékén be is következett. Fabre & Bouet kereskedőház ezt már előre tudta, mint ahogy 1793 január 22-én ő maga meg is mondta: "... igen sok egyéb kötelezettségeket kell kibírniuk..."

Valóban, miután kifizették nehéz centekben az illetékeket (14 cent), szállítás 1 cent ládánként, 3 cent a rakodómunkásoknak, akkor a Fabre & Bouet ház kizárólag Mandrot & Tsa számlájára dolgozott? Nem! De el kell fogadni, hogy az Yverdonn-i kereskedőház "létfontosságú" kliens volt, mint ahogy az egy 1791. április 1-i levélből világosan kiderül:

"... Olaszország minden évben rendelt tőlünk (arquebusade víz), amit még nem tudtunk teljesíteni, mivel Angliának sem tudtuk kielégíteni a rendeléseit. Hollandia is kezd kedvet kapni rá, és minden megrendelés növekszik, amennyiben alkalom nyílna rá, jó lenne hatalmunkat az egész világra kiterjeszteni (...). Az önök házában kívül, nagyon kevés az, amit Londonba küldünk..."

A londoni ügyfeleknek küldött fél tucat ládányi megrendelés nagyon kevés mennyiség volt ahhoz képest, amit az Yverdonn-i úton küldtek el:

	1790	1791	1792	1793
Küldemény ^a	4	3		3
Láda	71	67		120
Üveg (liter)	3550 (1597)	3350 (1507)	(bale-i adatok szerint legalább 80 láda)	6000 (2700)
Svájci font	3550	3550		5600 ^b
+ Indítási díj:	252.12	241		438
Total svájci font:	3802,12	3591		6038

a: Március vége - április eleje, majd október és január vége

b: 400 font engedmény az április 12.-i küldeményre

Mindenegyik láda a D. & F. címkét hordozta (Dubois & Fia), bale-i hangárokból megrakodott autókkal szállították a legelső közvetítő-megbízott, Abraham Früh, Bale, Franche utcai üzletébe

Az Arquebusade víz szállítása

Az Arquebusade vízzel teli ládák útja 1792 őszéig egyedi volt. Früh átvette a Lausanne-i küldeményeket, kifizette a szállítás költségeit Bázelig, az árut pedig Brüsszel-Ostende-be irányította Frédéric Romberg & Tsa címére, a megszokott Nancy-i csatornán keresztül, amely minden bizonnyal Louis Antoine háza volt, és aki a Bazel-Ostende közötti szállítás

díját rendezte, továbbá megszervezte a Londonba való továbbküldést. 1790. december 29-én Fröh értesítette szállítóját (Mandrot & Tsa), hogy mivel a franciaországi és elzászi vámokat még nem léptették hatályba, az átmenő forgalomban szállított áruk még a régi módon haladhatnak... és ezt azonnal ki kell használni (attól tartva, hogy ez esetleg nem lesz hosszú életű!). 1793 a leírhatatlan káosz éve volt a kereskedelmi utakon: azt használták éppen, amelyre a hadműveleti területek előre-hátra mozgása miatt lehetőség volt. Fabre & Bouet annak ellenére, hogy áruját már kifizették, figyelmesen követte a helyzetet, hiszen mi lett volna az üzletéből, ha Mandrot & Tsa nem mindig tudott volna sikerrel az Északi-tengerig "osonni". 1793. március 26-án, a Lausanne-i patikus bizonyos gyermeki naivitással írta Yverdon-ba: "minthogy minden jel arra mutat, hogy a franciákat rákényszerítik majd azoknak a területeknek a kiürítésére, amelyeken akadályokat gördítettek a kereskedelem útjába, [az Arquebusade-i vizesládának] szabad útjuk lesz a régi útvonalakon..." Még azonban nem jutottunk el ideig!... 1793. január 23-án Fröh megpróbálja meggyőzni Mandrot & Tsát, hogy használják a "pillanatnyilag legbiztonságosabb" hamburgi útvonalat, és így folytatja: "Amennyiben Anglia hadat üzen a franciáknak, amint az nagyon valószínű, teljesen magától értetődő, hogy a Calais-ba tartó, valamint a brüsszeli és az Ostende-i kikötőbe irányuló [bázeli] áruk... ily módon mindig kockázatosak, gondolják meg!"

A kockázatot és abból adódó következtetést Mandrot-ék értékelték, akiknek immár az volt a taktikájuk, hogy több útvonalra "játszottak" anélkül, hogy lemondtak volna a hagyományosan használt és előszeretettel használt útról... amikor a körülmények azt lehetővé tették. Minthogy a lotharingiai utat lezárták, Fröh számára 1792 őszén nem volt kérdéses, hogy Nancy felé irányítsa az Ostende-be szóló szállítmányokat. A választás Rastadtra esett, ahol a Johann-Friedrich Müller kereskedőháznak volt a feladata eldönteni, hogy az Arquebusade vizes teli ládáikat (a rajnai vízi szállítás lehetőségei szerint) vízi szállításra irányítsa, vagy egyenesen kocsikra tegye és Kölnbe szállítsa. 1792 december 30-án a kölni Nicolas de Tongre kereskedőház a Veuve Evers-re hajózott be 30 Arquebusade vizesládát a rotterdami Hering & Maurenbrecker cég közre működésével, londoni úti céllal.

A de Tongre kereskedőház azzal magyarázta választását a Mandrot & Tsa-nak küldött tájékoztatásban, hogy:

"A brüsszeli és Ostende-i útvonal nem szabad azóta, hogy az osztrák és a francia seregek keresztezik a szállítási útvonalainkat. Egyetlen kocsis sem meri megkockáztatni, hogy Brabant felé keljen útra. Minden

kereskedelmi kapcsolat megsemmisült városunk és Németalföld között.
[...] A rotterdami útvonal gyorsabb jelenleg."

Öt nappal később - 1793. január 4-én - egy újabb kölni levél rácafolta a választás helyességére:

"Minthogy azóta kiderült, a brüsszeli út tekintetében, hogy egy nagy kitérővel elkerülhető az osztrák sereg, levétem az említett vizes ládákat a hajóról és átadtam őket Laurent Franken szállítónak, hogy kézbesítse azokat a Romberg & Fia testvéreknek Brüsszelbe. A szállító ma elindult..."

A Rastadt és Köln közötti közvetlen úton való szállítás mégsem volt általános. Egy közbenső pihenőállomást alakult ki Mainzban (Heinrich Ackermann kereskedőház), illetőleg Majna-Frankfurtban (Preye & Jordis kereskedőház).

A hamburgi utat, amelyet 1793 januárjában tanácsolt Früh, gyorsan kipróbálta Madrot & Tsa. A Van der Smissen & d'Altona Fia kereskedőház már március 7-én tájékoztatta Yverdon-t, hogy 40 Arquebusade vizes ládát fog feltenni két angol hajóra (a The Thetis - Capon kapitány, The Argus - Norfor kapitány), amelyek április 9-én már "...néhány napja" megérkeztek Londonba.

1793. tavaszán újjá tudták szervezni a szállítást Bázeltől Flandrián keresztül. Romberg 40 Arquebusade vízzel teli ládák küldésére vállalkozott Brüsszel-Ostende-ből június 18-án. Eközben a németalföldi helyzet bizonytalan maradt. A löweni Impens & Hermann kereskedőház, amelyhez alkalomadtán a bázeli bizományos folyamodott, július 16.-ai levelében megjegyezte:

"... Olyan időket élünk, amikor mindenkitől tartanunk kell az Ostende-i kikötőben. Az angolokat és hannoverieket, akik Dunkerque előtt táboroztak, már második alkalommal verték teljesen szét nyolc nap alatt [...] Ez meglehetősen rossz fordulat számunkra ..."

Ez megfelelt azonban a status quo-nak, hiszen december 10-én a löweni kereskedőház értesítést küldött, hogy bármelyik pillanatban várható 40 láda Kölnből feladott Arquebusade víz. Ez a szállítmány szokatlan kellett, hogy legyen Impens & Hermann-nak, mert arról értekezett, hogy ez az árucikk "Angliában büntetővám alá esik...", és meglepte, hogy egy ennyire magas vámmal sújtott árut be lehet oda vinni.

A londoni címzettek

Akár az Ostende-ből kiinduló rendszeres, akár a kevésbé gyakori, Hamburg-Altona-n és Rotterdamon keresztül bonyolódó, összeköttetésről volt szó, minden D. & F.-fel megjelölt Arquebusade vízzel teli láda a

Dubois & Fia kereskedőháznál végezte, amelynek székhelye Londonban a New Basinghall Street - Moorfield 7. szám alatt volt, Guildhall közvetlen közelében. Ez a londoni cég de facto a Mandrot & Tsa megbízottjaként működött, ugyanis az Yverdon-ba irányuló kivitel is ezen a csatornán bonyolódott, valamint minden évben két hónapra (júniusban és júliusban) ez volt - a szállítójukat felkereső - Mandrot apa és fia lakóhelye.

Más, az Arquebusade víz forgalmazási láncában távolabb lévő többi bizományoshoz képest, Dubois & Fiának eltérő költségei voltak annyiban, hogy állniuk kellett a tengerszállítási biztosítási díját, valamint a különösen magas behozatali vámot, azaz "excise"-t.

- A biztosítás

A [XVIII.] század végén, általánossá kezdett válni az igény arra, hogy az áruk szállítás során megsemmisülése vagy megrongálódása esetén a kárt megtérítse valaki. Ennek ellenére, a biztosítási gyakorlat nem volt egyértelmű. A pontos küldeményeket biztosították, sőt volt, hogy csak bizonyos részeit, a fennmaradókat - ilyen volt az áruk többsége - pedig a "saját kockázatra" (a szállítókéra) címkével látták el. A biztosítás eme nagyon korlátozott alkalmazásának az oka a díj borsos ára volt.

Míg a köznapi áruk - gondoljunk itt a Svájcba exportált vasárura - vámtétele 1791-ben nem haladta meg a bejelentett érték 0,75%-át, addig óraalkatrész esetén elérhette a 8%-ot is.

Az Arquebusade víz esete a kor eseményeinek tükre. Semmit sem biztosítottak az Ostende-London útvonalon a zavarok időszakáig. Az új hamburgi úton, az Arquebusade-i víz ládáját a bejelentett érték 2,9%-ért biztosították (kb. 3 sh. 6. d./ ládánként avagy £ 7.5.4. egy 40 ládából álló "típusküldeménynél")

- Az "excise"

Az Angliába kerülő Arquebusade vizet terhelő vámok túlságosan magasak voltak.

1790-ben Dubois & Fia 9 shillinget fizetett gallononként (£ 44.12.4 húsz láda tartalmáért), ami megfelelt az áru Londonba érkezésekor bejelentett érték 35%-ának. Az "excise" tehát az Arquebusade víz nagykereskedelmi árának 19,5 és 23%-a közötti részét tette ki.

Egy nem biztosított, 20 ládából álló küldemény 125 fontért (6,5 font ládánként) jutott el a londoni rakpartra.

Figyelembe véve azt, hogy Dubois & Fia költségei 53 és 55 font között ingadoztak (4/5-e az "excise"-ra ment), a küldemény tisztán mintegy 180 (ládánként 9) fontba kerültek a továbbértékesítő-bizományosi rendszer utolsó "láncszemének".

A felszámított jutalék a Dubois & Fia által fizetett költségek körülbelül 3,8%-ára rúgott. Ha figyelembe vesszük, hogy a Svájcba irányuló kivitel esetén érvényes vámilleték 2,25 vagy 2,5 % volt, akkor az előbbi magasabb arányt az ezzel a (nem "köznapi árunak" minősülő) importtermékkel kapcsolatos utánajárásnak a számlájára kell írni.

A Dubois & Fiához - mint egyes kereskedőházak közvetítőihez - érkezett ládákat a New Basinghall Street-i kereskedőház a saját számlájára vásárolta.

Annak alapján, hogy a szállítmányok fele vagy kétharmada neki érkezett, az Amick & Huguenin illatszerkereskedő-ház ("3 Arquebusade Bottles" cégtáblával a Haymarket 32. szám alatt) olyan "garanciával" és oklevéllel rendelkezett, amin feltüntethette, az Udvar szállítóit -, amelyek közül teljesen kiemelkedett:

- Burgess a Strand 107. szám alatt
- Delavaux
- Dessoulavy apa (Henry) & Fia (Jean-Georges) a "The Canister (teásdoboz)" Albemarle 4. - Picadilly
- Johnson - Haymarket
- Smith & Unokaöccse

Ők voltak azok a londoni kereskedők, ahol az 1790-es elején megtalálhatóak voltak a Fabre & Bouet kereskedőház Arquebusade vizei. A régi kliensek kedvezőbb áron kapták meg a portékát, mint az új vagy alkalmoszerű ügyfelek. A rendszeres vásárlók 1790-ben 9 font 16-ért kapták meg az Arquebusade vizet, míg egy bizonyos Baker "... akivel az üzlet nem volt meghatározó..." 11 font 10-et fizetett érte.

Érdekes lenne ismerni a kiskereskedők által alkalmazott Arquebusade víz árát, hogy megtudjuk milyen volt az igazi piaci értéke. Erre vonatkozóan nem rendelkezünk pontos dokumentációval, mert nem érintette sem a vaudi eladókat sem a exportálókat.

Ettől függetlenül a Lausanne-i patikustól és egy londoni üzlettől pontos képünk van az Arquebusade víz áráról.

50 üveges láda
(1790)

Lausanne-i eladási ár	Londonba érkezési ár nettó	bruttó	Viszonteladónak alkalmazott ár	Az exportációs haszon kulcs (Mandrot és Tsa)
-----------------------	-------------------------------	--------	-----------------------------------	---

(bejegyzett)				
Svájci font 53,12	Vagyis 106,5	153	Vagyis 166,12 195,10	Vagyis 13,12 17
Vagyis font 3,3	6,5	9	916,00 10,00	0,16 1,00
				25,4-31,8% a Fabre & Bouet eladási áraihoz képest

Ebből a táblázatból világosan kiderül,, hogy a legsűrűbben használt példa szerint a 10 font/láda a következőképpen tevődött össze:

- kb. 31,5-32%: a gyártó része
- 10 %: az exportáló része
- 58%: a szállítás és egyéb összes költsége

Az Arqebusade-i víz eredeti árát tehát 3,10-3,17-tel kell felszorozni.

Összegzés:

Függetlenül attól, hogy az Anglia felé irányuló vaudi exportáció nagy részét az Arqebusade-i víz jelentette, meg kell jegyeznünk, hogy általánosságban a patikák intézték a kereskedelmi forgalmat. A kereskedelmi ágazat amely a gyógyászati kereskedelmet jelentette jelentéktelen volt összehasonlítván a század egyéb nagy exportációihoz képest, azonban ebben az időben virágzó helyet foglalt el ezen a területen.

A Fabre & Bouet kereskedőház az Arqebusade vizen kívül, ugyanazon az Yverdonn-i csatornán keresztül szállított Londonba májkórra való gyógynövényeket is júliusban és augusztusban, mivel ezeket a gyógynövényeket párás és meleg időben gyűjtötték be. Ez a gyógyír 14 svájci fontért került eladásra Mandrot és Tsának.

Anglia más egyéb gyógyíreket szállított Svájcba:

- "Grana angelica" vagy a "valódi ír gyógyszer", melyet az edimbourgi James Inghish ház orvosa, Dr. Patrick Anderson - egyben I. Károly orvosa is - hagyott az utókorra. 1790 és 1792 között 600 dobozt küldött Yverbonba 30 fontos értékben (illetékek nélkül). Ez a gyógyszer "székrekedés elleni" hatékonyságáról volt ismert és messzemenőig a legnépszerűbb Vaudban és Genfben. Két

Lausanne-i ház (Jean Masméjan és Pierre Verney - ékszerész) tucat számra vásárolta e készítményt!

- "Dikenson fehér cseppjei" a Lausanne-i Mme Cerjat szerint "... nagyon hasznos a bőr fertőzések ellen..." (1793. október).
- "Slougton elixir" a J. Hargrave ház terméke, Londonban 1790-ben 8 shilling/12 flakon árba került.
- Mackay & fia (a galliai herceg ellátója) Picadilly 176. szám alatti "Cavice pills" nevű készítménye, melyet "elixir" formában 1 font 40-ért árúsítottak (1790).

A teljesség érdekében meg kell említenünk egy sorozat cikket, melyek az egészségről és a higiéniaról szóltak: pepermint, ecetsó, ammoniakum, ambre esszencia, szarvasagancs kivonat, festékpálcika a fogápolásra, a reuma elleni kefe, és a sérülésekhez szükséges taft és ... a veszettség ellen egy titokzatos por. Az egészség és a jó fizikai kondíció megtartása jelentős helyet foglalt a akkori kor emberei számára. A gyógyírekből álló angol-vaud kereskedelem ezáltal egy luxus piac tulajdonságaival rendelkezett, vagyis: a kiváló és megingathatatlan minőségű termékeket megvásárolták, bármennyi is volt az áruk!

Nem kell kétségbe vonnunk azt a tényt, hogy Anglia és Vaud közötti ide-odajárás során a milordok, akik gyakran szétszórtan viselkedtek, de kötelezően ismerték és szertevitték ezt a divatot, nagyban hozzájárultak a gyógyírek eladásához, aminek következtében a terápiás kezeléseknél nagy és jelentős lett a hírneve. A gyógyvizek hatásai és Dr. Tissot kiváló szakértelme és aurája, akinek hírneve odavonzotta és megtartotta a Léman partjain élő gazdag klienseket fellendítette a Lausanne-i társadalom életét, és jelentősen hozzájárult Vaud népszerűségéhez. A "patikus" kereskedelem beíródott tehát az angol-vaud kiemelten kezelt kapcsolatainak közé. Az 1790-es években a nyugati országok hadviselése nagyon nagy veszélyt jelentett a szállítás biztonságára. Ebben a nehéz, forrongó helyzetben bonyolult kereskedelmi folyamatokban, a termékeket súlytó túlzott illetékek, első sorban az angol vámok, a közvetítők és megbízottaik általi követelések nehezítették az akkori idők kereskedelmét. Az Arquebusade víz nagyszerű tulajdonságainak köszönhetően minden kereskedelmi akadályt legyőzve nagy hírnévnek örvendett.